

SURSE CLASICE

Marcus Aurelius (Marcus Aurelius Antoninus Augustus) este cunoscut atât ca împărat al Romei, cât și ca filozof stoic. Născut la Roma, la 26 aprilie 121 p. Chr., într-o familie senatorială de origine hispanică, a fost adoptat de viitorul împărat Antoninus Pius, la cererea împăratului Hadrian. Primește o educație aleasă, studiind retorica cu Marcus Cornelius Fronto și Herodes Atticus și filozofia cu Quintus Iunius Rusticus, Apollonius din Calcedonia și Sextus din Cheroneea. Domnia sa este marcată de un șir de catastrofe (ciumă, inundații, cutremure), dar și de numeroase războaie, purtate cu succes; în plan militar, Marcus Aurelius a fost preocupat să respingă atacurile dușmanilor Romei de la hotarele imperiului, în special în Orient și pe Dunăre, continuând politica defensivă inițiată de Hadrian. A murit la 17 martie 180 p. Chr., de ciumă, se pare, la Sirmium sau la Vindobona (Viena de azi). Este ultimul din seria „celor cinci împărați buni“. Ca filozof stoic, Marcus Aurelius și-a exprimat ideile în lucrarea *Τὰ εἰς ἑαυτὸν* (*Gânduri către sine însuși*), scrisă în limba greacă – una dintre pietrele de temelie ale canonului literar și filozofic. Învățăturile sale au un caracter moral și aplicabilitate practică, fiind o serie de „exerciții spirituale“ prin intermediul cărora omul poate dobândi cum-pătarea, virtutea și liniștea lăuntrică în fața încercărilor vieții.

Cristian Bejan (n. 1975) este licențiat în filologie clasică (1997), absolvent de master în filozofie antică și medievală (2006) și doctor în filozofie (2010) al Universității „Babeș-Bolyai“ din Cluj-Napoca cu o teză intitulată „Preocuparea de sine în filozofia stoică“. A mai tradus: Sfântul Augustin, *De vera religione/Despre adevărata religie* (ediție bilingvă, Editura Humanitas, București, 2007); Tobias Peucer, *Despre relatările jurnalistice* (primul tratat de jurnalism din Europa; Editura Independența Economică, Pitești, 2008); (în colaborare) Sfântul Toma din Aquino, *Summa Theologiae* (vol. I, Editura Polirom, Iași, 2009); Lactanțiu, *Despre moartea persecutorilor* (Editura Polirom, Iași, 2011). Pregătește traducerea primului volum din *Fragmentele stoicilor vechi* (Editura Humanitas).

MARCUS
AURELIUS
GÂNDURI
CĂTRE SINE ÎNSUȘI

Ediție bilingvă

Traducere din greaca veche,
studiu introductiv, note și indici de
CRISTIAN BEJAN

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Consiliul științific al colecției „Surse clasice”: Florica Bechet (Universitatea din București), Ioana Costa (Universitatea din București), Victor Cojocaru (Academia Română, Iași), Andrei Cornea (Universitatea din București), Alexander Baumgarten (Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca).

Pe forțați: inscripție dedicată lui Marcus Aurelius (170); Marcus Aurelius în ipostaze imperiale (176 ?).

Redactor: Georgeta-Anca Ionescu
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Iuliana Constantinescu, Dan Dulgheru

Tipărit la Monitorul Oficial R.A.

© HUMANITAS, 2013

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
MARCUS AURELIUS ANTONINUS
Gânduri către sine însuși = Ta eis heauton / Marcus Aurelius;
trad., studiu introductiv, note și indici: Cristian Bejan. –
București, Humanitas, 2013
Bibliogr.
Index
ISBN 978-973-50-3786-4
I. Bejan, Cristian (trad., pref.)
821.124-84=135.1

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372 743 382, 0723 684 194

NOTA TRADUCĂTORULUI

Traducerea de față constituie o nouă versiune în limba română a operei lui Marcus Aurelius, Τὰ εἰς ἑαυτὸν/*Gânduri către sine însuși*, însoțită de textul grecesc, așa cum se prezintă în edițiile: M. Aurelii Antonini, *Ad se ipsum libri XII*, edidit J. Dalfen, Leipzig, 1979, și *The Meditations of the Emperor Marcus Antoninus*, ed. with translation and commentary by A.S.L. Farquharson, I–II, Oxford, 1944, ediția a II-a 1968.

Pentru note și indici am consultat edițiile *The Communings with himself of Marcus Aurelius Antoninus, Emperor of Rome, together with his Speeches and Sayings*; a revised text and translation into English by C.R. Haines, London, 1916, ediția a II-a 1970, și Marco Aurelio, *Pensieri*, testo greco a fronte, introduzione, traduzione, note e apparati di Cesare Cassanmagnago, Milano, 2008.

Considerând că e de cea mai mare importanță să nu pierdem nici un element semnificativ al frazei grecești, am redat-o cu fidelitate, iar pentru păstrarea în întregime a sensului, acolo unde textul este eliptic, am introdus în cadrul traducerii cuvinte, sintagme sau, uneori, propoziții care reprezintă explicitări ale formulărilor din original.

În cazul cuvintelor sau sintagmelor care nu au un corespondent direct în originalul grecesc, dar sunt absolut

necesare unei corecte înțelegeri a sensului frazelor, am considerat potrivit, pentru a le oferi cititorilor un text complet și fluent în limba română, să folosim obișnuitele croșete <...>.

Deoarece nu dispunem încă de reguli clare pentru transliterarea în românește a numelor proprii grecești, am fost nevoiți să folosim, pentru numele foarte cunoscute, formele intrate deja în uz, iar pe cele mai puțin cunoscute să le redăm într-o formă cât mai apropiată de cea grecească originală.

Adresăm mulțumirile noastre Editurii Humanitas pentru interesul manifestat în legătură cu publicarea acestei traduceri.

C. B.

REPERE CRONOLOGICE

- 121** p. Chr. La 26 aprilie se naște la Roma Marcus Annius Verus (viitorul împărat Marcus Aurelius).
- 127** Împăratul Hadrian (117–138) îl înscrie în ordinul ecvestru.
- 129** Marcus este numit membru al colegiului fraților Salieni (*collegium fratrum Saliorum*) de către Hadrian.
- 130** Moare tatăl său și este adoptat de bunicul patern.
- 136** Îmbracă toga virilă. Îi este promisă fiica lui Lucius Ceionius Commodus, pe care Hadrian îl adoptase sub numele de Lucius Aelius Verus.
- 138** Tânărul Marcus este adoptat de Antoninus Pius, care la rândul său fusese adoptat de Hadrian, și primește numele de Marcus Aelius Aurelius Antoninus. La 10 iulie moare împăratul Hadrian. Tot în același an moare Lucius Aelius Caesar, pe care Hadrian îl alesese ca urmaș la tron. După moartea lui Lucius Aelius Caesar, Marcus Aurelius se logodește cu Fabia, sora lui Lucius Aelius.
- 139** Marcus Aurelius primește titlul de *Caesar*. Începe să studieze retorica latină cu Fronto.
- 140** Este consul pentru prima dată împreună cu Antoninus Pius.
- 145** Devine consul a doua oară. Se căsătorește cu Faustina, fiica lui Antoninus.
- 146** Este asociat la domnie de către Antoninus Pius. Primește *tribunicia potestas* și *imperium extra urbem proconsulare*.
- 155–161** Moare Domitia Lucilla, mama sa.
- 161** La moartea lui Antoninus Pius, este proclamat împărat la treizeci și nouă de ani, sub numele de *Imperator Caesar Marcus*

Aurelius Antoninus Augustus. Sosirea lui Marcus Aurelius în campania lui Lucius Verus. Nașterea fiului, Commodus.

- 162** Războiul cu parții.
- 163–167** Persecuții împotriva creștinilor.
- 166** Debutul epidemiei de ciumă aduse din Orient de trupele romane. Marcus Aurelius primește titlul de *Medicus, Parthicus, Maximus, Pater patriae*. Fiul său, Commodus, primește titlul de *Caesar*.
- 167** Primul război cu marcomanii, cvazii și iazygi.
- 169** Moartea lui Lucius Verus.
- 169–175** Campania din regiunile dunărene.
- 175** Revolta lui Avidius Cassius, care se proclamă împărat în Orient. Marcus Aurelius primește titlul de *Sarmaticus*. Călătoria lui Marcus Aurelius și a Faustinei în Orient. Moartea Faustinei.
- 176** Marcus Aurelius înființează la Atena patru catedre de filozofie: pentru platonism, aristotelism, epicureism și stoicism.
- 178–179** Al doilea război „germanic“. Își stabilește cartierul general la Sirmium.
- 180** Moare la 17 martie, de ciumă, se pare, la Sirmium sau la Vindobona (Viena de azi).

ΜΑΡΚΟΥ ΑΝΤΟΝΙΝΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ
ΤΑ ΕΙΣ ΕΑΥΤΟΝ ΥΠΙΟΜΝΕΜΑΤΑ

MARCUS AURELIUS
GÂNDURI CĂTRE SINE ÎNSUȘI'

I

- 1 Παρά τοῦ πάππου Οὐήρου τὸ καλόηθες καὶ ἀόργητον.
- 2 Παρά τῆς δόξης καὶ μνήμης τῆς περὶ τοῦ γεννήσαντος τὸ αἰδήμον καὶ ἀρρενικόν.
- 3 Παρά τῆς μητρὸς τὸ θεοσεβὲς καὶ μεταδοτικὸν καὶ ἀφεκτικὸν οὐ μόνον τοῦ κακοποιεῖν, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐπὶ ἐννοίας γίνεσθαι τοιαύτης· ἔτι δὲ τὸ λιτὸν κατὰ τὴν δίκαιαν καὶ πόρρω τῆς πλουσιακῆς διαγωγῆς.
- 4 Παρά τοῦ προπάππου τὸ μὴ εἰς δημοσίας διατριβὰς φοιτῆσαι καὶ τὸ ἀγαθοῖς διδασκάλοις κατ' οἶκον χρήσασθαι καὶ τὸ γνῶναι ὅτι εἰς τὰ τοιαῦτα δεῖ ἐκτενῶς ἀναλίσκειν.
- 5 Παρά τοῦ τροφέως τὸ μῆτε Πρασιανὸς ἢ Βενετιανὸς μῆτε Παλμουλάριος ἢ Σκουτάριος γενέσθαι· καὶ τὸ φερέπονον καὶ ὀλιγοδεές· καὶ τὸ αὐτουργικὸν καὶ ἀπολύπραγμον· καὶ τὸ δυσπρόσδεκτον διαβολῆς.

CARTEA I²

De la bunicul Verus³ <am luat ca model>: amabilitatea și calmul. 1

Din ceea ce am auzit și din ceea ce se amintește despre cel care m-a zămislit⁴: pudoarea și caracterul bărbătesc. 2

De la mama⁵: respectul pentru zei, generozitatea, faptul de a mă abține nu numai de la a săvârși răul, ci chiar de la a concepe astfel de gânduri; <am luat ca model> de asemenea modul de viață măsurat, cu mult diferit de stilul de viață al celor bogați. 3

De la străbunicul meu⁶: faptul de a nu frecventa școli publice, de a avea parte de profesori buni acasă și de a înțelege că, pentru astfel de scopuri, trebuie făcute eforturi susținute. 4

De la cel care m-a crescut⁷ <am deprins>: faptul de a nu ține nici cu Verzii, nici cu Albaștrii, nici cu Cei cu scuturi mici, nici cu Cei cu scuturi mari⁸; faptul de a suporta greutățile, de a mă mulțumi cu puțin, de a face totul cu mâinile mele, de a nu mă ocupa de treburile altora, de a nu da ascultare calomniilor. 5

- 6   Παρά Διογνήτου τὸ ἀκενόσπουδον· καὶ τὸ ἀπιστητικὸν τοῖς ὑπὸ τῶν θεραπευομένων καὶ γοήτων περὶ ἐπωδῶν καὶ [περὶ] δαιμόνων ἀποπομπῆς καὶ τῶν τοιούτων λεγομένοις· καὶ τὸ μὴ ὀρτυγοκοπεῖν μηδὲ περὶ τὰ τοιαῦτα ἐπτοῆσθαι· καὶ τὸ ἀνέχεσθαι παρρησίας· καὶ τὸ οἰκειωθῆναι φιλοσοφία καὶ τὸ ἀκοῦσαι πρῶτον μὲν Βακχείου, εἶτα Τανδάσιδος καὶ Μαρκιανοῦ· καὶ τὸ γράψαι διαλόγους ἐν παιδί· καὶ τὸ σκίμποδος καὶ δορᾶς ἐπιθυμῆσαι καὶ ὅσα τοιαῦτα τῆς Ἑλληνικῆς ἀγωγῆς ἐχόμενα.
- 7   Παρά Ῥουστίκου τὸ λαβεῖν φαντασίαν τοῦ χρήζειν διορθώσεως καὶ θεραπείας τοῦ ἥθους· καὶ τὸ μὴ ἐκτραπῆναι εἰς ζῆλον σοφιστικόν, μηδὲ τὸ συγγράφειν περὶ τῶν θεωρημάτων, ἢ προτρεπτικὰ λογάρια διαλέγεσθαι, ἢ φαντασιοπλήκτως τὸν ἀσκητικὸν ἢ τὸν εὐεργετικὸν ἄνδρα ἐπιδεικνυσθαι· καὶ τὸ ἀποστῆναι ῥητορικῆς καὶ ποιητικῆς καὶ ἀστειολογίας· καὶ τὸ μὴ ἐν στολίῳ κατ' οἶκον περιπατεῖν μηδὲ τὰ τοιαῦτα ποιεῖν· καὶ τὸ τὰ ἐπιστόλια ἀφελῶς γράφειν, οἷον τὸ ὑπ' αὐτοῦ τούτου ἀπὸ Σινοέσσης τῇ μητρὶ μου γραφέν· καὶ τὸ πρὸς τοὺς χαλεπήναντας καὶ πλημμελήσαντας εὐανακλήτως καὶ εὐδιλλάκτως, ἐπειδὴν τάχιστα αὐτοὶ ἐπανελθεῖν ἐθελήσωσι, διακεῖσθαι· καὶ τὸ ἀκριβῶς ἀναγινώσκειν καὶ μὴ ἀρκεῖσθαι περινοῦντα ὀλοσχερῶς μηδὲ τοῖς περιλαλοῦσι ταχέως συγκατατίθεσθαι· καὶ τὸ ἐντυχεῖν τοῖς Ἐπικτητείοις ὑπομνήμασιν, ὧν οἴκοθεν μετέδωκεν.
- 8   Παρά Ἀπολλωνίου τὸ ἐλεύθερον καὶ ἀναμφιβόλως ἀκύβευτον καὶ <τὸ> πρὸς μηδὲν ἄλλο ἀποβλέπειν μηδὲ ἐπ' ὀλίγον ἢ πρὸς τὸν λόγον· καὶ τὸ ἀεὶ ὅμοιον, ἐν ἀλγηδόσιν ὀξείας,

De la Diognetos⁹: faptul de a nu mă ocupa de lucruri fără rost; de a nu da crezare celor spuse de magicieni și șarlatani despre descântece, despre izgonirea demonilor și despre alte astfel de lucruri; de a nu lovi prepelițele¹⁰ și de a nu deveni pasionat de jocuri de acest fel; faptul de a suporta părerea spusă sincer; faptul de a mă familiariza cu filozofia și de a-l audia mai întâi pe Bacchios, apoi pe Tandasis și pe Marcianus¹¹; faptul de a scrie dialoguri în copilărie; de a-mi dori un pat simplu și o piele <pentru a mă înveli> și tot ceea ce ține de educația greacă¹².

De la Rusticus¹³: faptul de a avea în vedere necesitatea de a-mi îndrepta și îngriji caracterul; faptul de a nu mă lăsa ispitit de avântul sofștilor, de a nu scrie despre subiecte abstracte sau de a nu rosti scurte discursuri protreptice sau de a nu mă arăta un bărbat ascetic¹⁴ ori dispus să fac servicii, astfel încât să stârnesc iluzii deșarte; faptul de a renunța la retorică, la poezie sau la vorbirea elegantă; de a nu umbla prin casă îmbrăcat în togă, de a nu face nici alte asemenea lucruri; faptul de a-mi compune scrisorile într-un stil cât mai simplu, așa cum făcuse el pe vremea când îi scrisese mamei mele, din Sinuessa¹⁵; faptul de a mă arăta prietenos față de cei care sunt supărați și gata să-i iert pe cei care m-au ofensat, de îndată ce ei vor dori să se căiască; faptul de a studia textele cu grijă, de a nu mă mulțumi cu o cunoaștere generală a lor și de a nu-mi da repede asentimentul celor care vorbesc în jurul meu; și faptul de a citi însemnările filozofice ale lui Epictet¹⁶, din care mi-a dăruit un exemplar de acasă.

De la Apollonius¹⁷: spiritul independent și luarea de decizii bine chibzuite; faptul de a nu ține seama, câtuși de puțin, de nimic altceva decât de rațiune; de a rămâne mereu la fel și

ἐν ἀποβολῇ τέκνου, ἐν μακραῖς νόσοις· καὶ τὸ ἐπὶ παραδείγματος ζῶντος ἰδεῖν ἐναργῶς ὅτι δύναται ὁ αὐτὸς σφοδρότατος εἶναι καὶ ἀνειμένος· καὶ τὸ ἐν ταῖς ἐξηγήσεσι μὴ δυσχεραντικόν· καὶ τὸ ἰδεῖν ἄνθρωπον σαφῶς ἐλάχιστον τῶν ἑαυτοῦ καλῶν ἡγούμενον τὴν ἐμπειρίαν καὶ τὴν ἐντρέχειαν τὴν περὶ τὸ παραδιδόναι τὰ θεωρήματα· καὶ τὸ μαθεῖν πῶς δεῖ λαμβάνειν τὰς δοκούσας χάριτας παρὰ φίλων, μήτε ἐξηττώμενον διὰ ταῦτα μήτε ἀναισθητῶς παραπέμποντα.

- 9 Παρὰ Σέξτου τὸ εὐμενές· καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ οἴκου τοῦ πατρονομουμένου· καὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ κατὰ φύσιν ζῆν· καὶ τὸ σεμνὸν ἀπλάστως· καὶ τὸ στοχαστικὸν τῶν φίλων κηδεμονικῶς· καὶ τὸ ἀνεκτικὸν τῶν ἰδιωτῶν καὶ τῶν ἀθεωρητῶν οἰομένων· καὶ τὸ πρὸς πάντας εὐάρμοστον, ὥστε κολακείας μὲν πάσης προσηνεστέραν εἶναι τὴν ὁμιλίαν αὐτοῦ, αἰδουσιμώτατον δὲ αὐτοῖς ἐκείνοις παρ' αὐτὸν ἐκείνον τὸν καιρὸν εἶναι· καὶ τὸ καταληπτικῶς καὶ ὁδῶ ἐξευρετικόν τε καὶ τακτικόν τῶν εἰς βίον ἀναγκαίων δογμάτων· καὶ τὸ μηδὲ ἔμφασιν ποτε ὀργῆς ἢ ἄλλου τινὸς πάθους παρασχεῖν, ἀλλὰ ἅμα μὲν ἀπαθέστατον εἶναι, ἅμα δὲ φιλοστοργότατον· καὶ τὸ εὐφημον ἀμοφητὶ καὶ τὸ πολυμαθὲς ἀνεπιφάντως.
- 10 Παρὰ Ἀλεξάνδρου τοῦ γραμματικοῦ τὸ ἀνεπίπληκτον καὶ τὸ μὴ ὀνειδιστικῶς ἐπιλαμβάνεσθαι τῶν βάρβαρον ἢ σόλοικόν τι ἢ ἀπηγῆς προενεγκαμένων, ἀλλ' ἐπιδεξίως αὐτὸ μόνον ἐκεῖνο ὃ ἔδει εἰρησθαι προφέρεσθαι ἐν τρόπῳ ἀποκρίσεως ἢ συνεπιμαρτυρήσεως ἢ συνδιαλήψεως περὶ αὐτοῦ τοῦ πράγματος, οὐχὶ περὶ τοῦ ῥήματος, ἢ δι' ἑτέρας τινὸς τοιαύτης ἐμμελοῦς παρυπομνήσεως.

în timpul durerilor puternice, și cu prilejul pierderii unui copil, și în timpul bolilor de lungă durată; de a vedea clar, printr-un exemplu viu, că același individ poate fi foarte violent și îngăduitor <în același timp>; de a nu mă lăsa stăpânit de mânie în timpul explicațiilor; de a vedea un om care socotește în mod clar drept cele mai neînsemnate calități ale sale experiența și abilitatea cu care își transmite învățăturile filozofice; de a învăța cum trebuie primite așa-zisele favoruri din partea prietenilor, nelăsându-mă copleșit de ele, nici tratându-le cu indiferență.

De la Sextus¹⁸: bunăvoința și exemplul unei case conduse în mod patriarhal; concepția despre ceea ce înseamnă „a trăi în conformitate cu natura”¹⁹, seriozitatea neprefăcută, faptul de a avea mereu în vedere grija față de prieteni; îngăduința față de oamenii simpli și față de cei care își dau cu părerea fără să gândească; faptul de a avea relații armonioase cu toți, așa încât relația cu acesta era mai plăcută decât orice lingușire și el era foarte respectat, în același timp, de aceleași persoane; capacitatea de a descoperi cu precizie și metodă și de a pune în ordine învățăturile necesare vieții; faptul de a nu arăta niciodată vreun semn al mâniei sau al oricărei alte patimi, ci de a rămâne calm și, în același timp, foarte afectuos; faptul de a vorbi de bine despre alții cu discreție; de a mă arăta erudit fără a fi pedant.

De la gramaticul Alexandru²⁰: faptul de a nu blama și de a nu-i critica aspru pe cei cărora le-a scăpat în discursurile lor vreun barbarism sau vreun solecism sau vreo greșală, ci de a rosti cu iscusință numai acel cuvânt care trebuia spus, sub forma unui răspuns sau a unei confirmări sau a unei debateri comune asupra problemei, fără referire la cuvântul folosit, sau printr-un alt mijloc în termeni potriviți.

- 11   Παρά Φρόντωνος τὸ ἐπιστήσαι οἷα ἢ τυραννικὴ βασκανία καὶ ποικιλία καὶ ὑπόκρισις, καὶ ὅτι ὡς ἐπίπαν οἱ καλούμενοι οὗτοι παρ' ἡμῖν εὐπατρίδαι ἀστοργότεροί πως εἰσὶ.
- 12   Παρά Ἀλεξάνδρου τοῦ Πλατωνικοῦ τὸ μὴ πολλάκις μηδὲ χωρὶς ἀνάγκης λέγειν πρὸς τινὰ ἢ ἐν ἐπιστολῇ γράφειν ὅτι ἀσχολός εἰμι, μηδὲ διὰ τοιούτου τρόπου συνεχῶς παραιτεῖσθαι τὰ κατὰ τὰς πρὸς τοὺς συμβιοῦντας σχέσεις καθήκοντα, προβαλλόμενον τὰ περιεστῶτα πράγματα.
- 13   Παρά Κατούλου τὸ μὴ ὀλιγῶρος ἔχειν φίλου αἰτιωμένου τι, κἂν τύχη ἀλόγως αἰτιώμενος, ἀλλὰ πειρᾶσθαι [καὶ] ἀποκαθιστάναι ἐπὶ τὸ σύνηθες· καὶ τὸ περὶ τῶν διδασκάλων ἐκθύμως εὐφημον, οἷα τὰ περὶ Δομετίου καὶ Ἀθηνοδότου ἀπομνημονευόμενα· καὶ τὸ περὶ τὰ τέκνα ἀληθινῶς ἀγαπητικόν.
- 14   Παρά Σευήρου τὸ φιλοΐκειον καὶ φιλάληθες καὶ φιλοδίκαιον· καὶ τὸ δι' αὐτὸν γινῶναι Θρασέαν, Ἐλβίδιον, Κάτωνα, Δίωνα, Βροῦτον· καὶ φαντασίαν λαβεῖν πολιτείας ἰσονόμου, κατ' ἰσότητα καὶ ἰσηγορίαν διοικουμένης, καὶ βασιλείας τιμώσης πάντων μάλιστα τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἀρχομένων· καὶ ἔτι παρὰ αὐτοῦ τὸ ὁμαλὲς καὶ εὐτόνον ἐν τῇ τιμῇ τῆς φιλοσοφίας· καὶ τὸ εὐποητικὸν καὶ τὸ εὐμετάδοτον ἐκτενῶς· καὶ τὸ εὐελπι καὶ τὸ πιστευτικὸν περὶ τοῦ ὑπὸ τῶν φίλων φιλεῖσθαι, καὶ τὸ ἀνεπίκρυπτον πρὸς τοὺς καταγνώσεως ὑπ' αὐτοῦ τυγχάνοντας, καὶ τὸ μὴ δεῖσθαι στοχασμοῦ τοὺς φίλους αὐτοῦ περὶ τοῦ τί θέλει ἢ τί οὐ θέλει, ἀλλὰ δῆλον εἶναι.
- 15   Παρά Μαξίμου τὸ κρατεῖν ἑαυτοῦ καὶ κατὰ μηδὲν περίφορον εἶναι· καὶ τὸ εὐθυμον ἐν τε ταῖς ἄλλαις περιστάσεσι

De la Fronto²¹: faptul de a cunoaște ce fel de lucruri sunt invidia, viclenia și ipocrizia, care susțin puterea tiranică; și că, în general, cei numiți de noi patricieni sunt, oarecum, lipsiți de suflet. 11

De la Alexandru platonicianul²²: faptul de a nu răspunde sau scrie în vreo scrisoare nimănui, niciodată și fără motiv „sunt ocupat“; de a nu mă sustrage tot timpul, în acest fel, obligațiilor impuse de relațiile cu cei care trăiesc cu noi, scuzându-mă că am treburi urgente. 12

De la Catullus²³: faptul de a nu mă arăta nepăsător față de acuzațiile unui prieten, chiar dacă se întâmplă să fiu învinuit fără rost, ci de a încerca să refac raporturile obișnuite; și faptul de a vorbi de bine, din suflet, despre profesori, precum se amintește despre Domitius și despre Athenodotos²⁴; și de a nutri o dragoste sinceră față de copii. 13

De la Severus²⁵: dragostea pentru casă, pentru adevăr și dreptate; și faptul de a-i cunoaște, datorită lui, pe Thræsea, Helvidius, Cato, Dion, Brutus²⁶; și de a imagina o constituție cu egalitate în fața legii, potrivit cu egalitatea și cu dreptul de a te exprima public, și un imperiu care să respecte mai presus de orice libertatea celor guvernați; de asemenea, de la acesta <mi-am însușit> energia constantă <depusă> pentru a prețui filozofia; altruismul și generozitatea fără reținere; speranța și încrederea în prețuirea prietenilor; faptul că nu se ascundea de cei care își arătau nemulțumirea față de el; faptul de a nu-i pune pe prietenii săi în situația de a-și da seama <singuri> ce vrea sau ce nu vrea, ci, dimpotrivă, a fi clar. 14

De la Maximus²⁷: stăpânirea de sine și faptul de a nu mă lăsa influențat de nimic; buna dispoziție în toate împrejurările 15

καὶ ἐν ταῖς νόσοις· καὶ τὸ εὐκρατον τοῦ ἥθους καὶ μελίχιον καὶ γεραρόν· καὶ τὸ οὐ σχετλίως κατεργαστικὸν τῶν προκειμένων· καὶ τὸ πάντας αὐτῷ πιστεύειν περὶ ὧν λέγοι ὅτι οὕτως φρονεῖ, καὶ περὶ ὧν πράττει ὅτι οὐ κακῶς πράττει. καὶ τὸ ἀθαύμαστον καὶ ἀνέκπληκτον καὶ μηδαμοῦ ἐπειγόμενον ἢ ὀκνοῦν ἢ ἀμηχανοῦν ἢ κατηφές ἢ προσσεσηρός, ἢ πάλιν θυμούμενον ἢ ὑφορώμενον· καὶ τὸ εὐεργετικὸν καὶ τὸ συγγνωμονικὸν καὶ τὸ ἀψευδές· καὶ τὸ ἀδιαστρόφου μᾶλλον ἢ διορθουμένου φαντασίαν παρέχειν· καὶ ὅτι οὔτε φήθη ἂν ποτέ τις ὑπερορᾶσθαι ὑπ' αὐτοῦ οὔτε ὑπέμεινεν ἂν κρείττονα αὐτοῦ αὐτὸν ὑπολαβεῖν· καὶ τὸ εὖ χαριεντίζεσθαι.

- 16 Παρὰ τοῦ πατρὸς τὸ ἡμέρον καὶ μενετικὸν ἀσαλεύτως ἐπὶ τῶν ἐζητασμένως κριθέντων· καὶ τὸ ἀκενόδοξον περὶ τὰς δοκούσας τιμάς· καὶ τὸ φιλόπονον καὶ ἐνδελεχές· καὶ τὸ ἀκουστικὸν τῶν ἔχόντων τι κοινοφελές εἰσφέρειν· καὶ τὸ ἀπαρατρέπτως [εἰς] τοῦ κατ' ἀξίαν ἀπονεμητικὸν ἐκάστω· καὶ τὸ ἔμπειρον ποῦ μὲν χρεῖα ἐντάσεως, ποῦ δὲ ἀνέσεως· καὶ τὸ παύσαι τὰ περὶ τοὺς ἔρωτας τῶν μεираκίων· καὶ ἡ κοινονοημοσύνη καὶ τὸ ἐφείσθαι τοῖς φίλοις μήτε συνδειπνεῖν αὐτῷ πάντως μήτε συναποδημεῖν ἐπάναγκες, αἰεὶ δὲ ὅμοιον αὐτὸν καταλαμβάνεσθαι ὑπὸ τῶν διὰ χρεῖας τινὰς ἀπολειφθέντων· καὶ τὸ ζητητικὸν ἀκριβῶς ἐν τοῖς συμβουλίαις καὶ ἐπίμονον, ἀλλ' οὐ τό· προαπέστη τῆς ἐρεῦνης, ἀρκεσθεῖς ταῖς προχείροις φαντασίαις· καὶ τὸ διατηρητικὸν τῶν φίλων καὶ μηδαμοῦ ἀψίκορον μηδὲ ἐπιμανές· καὶ τὸ αὐτάρκες ἐν παντί καὶ τὸ φαιδρόν· καὶ τὸ πόρρωθεν προνοητικὸν καὶ τῶν ἐλαχίστων προδιοικητικὸν ἀτραγῶδως· καὶ τὸ τὰς ἐπιβοήσεις καὶ πᾶσαν κολακείαν ἐπ' αὐτοῦ <συ>σταλήναι· καὶ τὸ φυλακτικὸν αἰεὶ τῶν ἀναγκαίων τῇ

și în timpul bolilor; purtarea echilibrată, plăcută și demnă de respect; realizarea celor propuse, în ciuda oricărei dificultăți; faptul că toți aveau încredere în el: vorbea despre ei așa cum gândea și acționa în ceea ce-i privește fără intenția de a le aduce vreun prejudiciu; de a nu mă mira de nimic, de a nu mă lăsa tulburat, de a nu-mi fi frică niciodată, de a nu șovăi, de a nu mă simți în dificultate, de a nu mă arăta încurcat, de a nu fi posomorât sau foarte fericit și, din nou, apoi, mândros sau bănuitor; de a fi darnic, iertător și sincer; și faptul de a da impresia unui om drept prin natura lui, mai degrabă decât prin educație; și faptul că nimeni, niciodată, nu s-a considerat disprețuit de el sau nu și-a închipuit că se credea mai bun decât altcineva; și de a glumi plin de amabilitate²⁸.

De la tatăl meu²⁹: blândețea, fermitatea de neclintit în deciziile luate după o atentă analiză; indiferența față de gloria deșartă obținută pe baza celor ce sunt socotite onoruri; dragostea de muncă și perseverența; faptul de a-i asculta pe cei care au de dat vreun sfat util tuturor; de a acorda fiecăruia cu hotărâre recompense după merit; abilitatea de a ști când este necesar un efort încordat sau, dimpotrivă, de destindere; faptul de a pune capăt legăturilor amoroase cu adolescenți; sociabilitatea și faptul de a nu-i obliga pe prieteni să ia masa cu el întotdeauna și să îl însoțească în mod obligatoriu în călătorii, ci, dimpotrivă, de a fi perceput întotdeauna același de cei care, din cauza anumitor treburi, au lipsit din preajma sa o vreme; faptul de a examina cu minuțiozitate problemele expuse la consiliu și tenacitatea; de a nu abandona o anchetă, mulțumit de concluziile puse la dispoziție; preocuparea de a-și păstra prietenii, fără să se arate sătul de ei, dar nici tratându-i cu interes prea mare; independența în toate împrejurările și seninătatea; faptul de

ἀρχῇ καὶ ταμειυτικὸν τῆς χορηγίας καὶ ὑπομενετικὸν τῆς ἐπὶ τῶν τοιούτων τινῶν καταιτιάσεως· καὶ τὸ μῆτε περὶ θεοὺς δεισιδαιμον μῆτε περὶ ἀνθρώπους δημοκοπικὸν ἢ ἀρεσκευτικὸν ἢ ὀχλοχαρές, ἀλλὰ νῆφον ἐν πᾶσι καὶ βέβαιον καὶ μηδαμοῦ ἀπειρόκαλον μηδὲ καινοτόμον· καὶ τὸ τοῖς εἰς εὐμάρειαν βίου φέρουσί τι, ὧν ἡ τύχη παρείχε δαμίλειαν, χρηστικὸν ἀτύφως ἅμα καὶ ἀπροφασίστως, ὥστε παρόντων μὲν ἀνεπιτηδεύτως ἄπτεσθαι, ἀπόντων δὲ μὴ δεῖσθαι· καὶ τὸ μηδὲ ἄν τινα εἰπεῖν μῆτε ὅτι σοφιστῆς μῆτε ὅτι οὐβερνάκλος μῆτε ὅτι σχολαστικός, ἀλλ' ὅτι ἀνὴρ πέπειρος, τέλειος, ἀκολάκευτος, προεστάναι δυνάμενος καὶ τῶν ἑαυτοῦ καὶ ἄλλων. πρὸς τούτοις δὲ καὶ τὸ τιμητικὸν τῶν ἀληθῶς φιλοσοφούντων, τοῖς δὲ ἄλλοις οὐκ ἐξονειδιστικὸν οὐδὲ μὴν εὐπαράγωγον ὑπ' αὐτῶν· ἔτι δὲ τὸ εὐόμιλον καὶ εὐχάρι οὐ κατακόρωσ· καὶ τὸ τοῦ ἰδίου σώματος ἐπιμελητικὸν ἐμμέτρως, οὔτε ὡς ἄν τις φιλόζωος οὔτε πρὸς καλλωπισμὸν οὔτε μὴν ὀλιγώρως, ἀλλ' ὥστε διὰ τὴν ἰδίαν προσοχὴν εἰς ὀλίγιστα ἰατρικῆς χρῆζειν ἢ φαρμάκων καὶ ἐπιθεμάτων ἐκτός· μάλιστα δὲ τὸ παραχωρητικὸν ἀβασκάνως τοῖς δυνάμιν τινα κεκτημένοις, οἷον τὴν φραστικὴν ἢ τὴν ἐξ ἱστορίας νόμων ἢ ἔθων ἢ ἄλλων τινῶν πραγμάτων, καὶ συσπουδαστικὸν αὐτοῖς, ἵνα ἕκαστοι κατὰ τὰ ἴδια προτερήματα εὐδοκιμῶσι· πάντα δὲ κατὰ τὰ πάτρια πράσσω, οὐδὲ αὐτὸ τοῦτο ἐπιτηδεύον φαίνεσθαι, τὸ τὰ πάτρια φυλάσσειν. ἔτι δὲ τὸ μὴ εὐμετακίνητον καὶ ῥιπταστικόν, ἀλλὰ καὶ τόποις καὶ πράγμασι τοῖς αὐτοῖς ἐνδιαιτριπτικόν· καὶ τὸ μετὰ τοὺς παροξυσμοὺς τῆς κεφαλαλγίας νεαρόν εὐθύς καὶ ἀκμαῖον πρὸς τὰ συνήθη ἔργα· καὶ τὸ μὴ εἶναι αὐτῷ πολλὰ τὰ ἀπόρρητα, ἀλλ' ὀλίγιστα καὶ σπανιώτατα καὶ ταῦτα ὑπὲρ τῶν κοινῶν μόνον· καὶ τὸ ἔμφρον καὶ μεμετρημένον ἐν τε θεωριῶν ἐπιτελέσει καὶ ἔργων κατασκευαῖς καὶ διανομαῖς καὶ τοῖς τοιούτοις, <ὡς> ἀνθρώπου πρὸς αὐτὸ τὸ δέονπραχθῆναι δεδορκότος, οὐ πρὸς

a prevedea lucrurile în timp și de a pune în ordine până și cele mai neînsemnate detalii, fără a face nimic dramatic din aceasta; faptul de a opri aclamațiile și orice fel de lingușeli față de persoana sa; de a veghea întotdeauna la treburile statului, de a reduce cheltuielile și de a suporta criticile privind astfel de probleme; faptul de a alunga teama superstițioasă de zei, de a nu căuta cu orice preț popularitatea, fie făcând pe plac mulțimii, fie arătându-se prieten al poporului, ci dând dovadă de sobrietate în orice împrejurare și de fermitate, și nicidecum de grosolănie sau de dorința de noutăți; faptul de a mă folosi fără îngâmfare și, în același timp, fără ezitări de cele ce contribuie la comoditatea vieții, pe care soarta mi le-a oferit din belșug, așa încât să profit de ele, fără nici o grijă, atunci când le am, dar să nu le duc dorul, atunci când nu le am; faptul că nimeni n-a spus despre el că a fost sofist, un om șiret, un pedant, ci un bărbat matur, desăvârșit, indiferent la lingușiri, știind să conducă și treburile sale, și pe ale altora; în plus, aprecierea cu care-i înconjura pe adevărații filozofi, fără să-i jignească pe ceilalți și fără să se lase atras de aceștia; de asemenea, în relațiile sale cu ceilalți, era agreabil și plăcut, fără a fi plictisitor; preocuparea cu măsură pentru propriul trup, nu ca un îndrăgostit de viață, nici căutând să-l înfrumusețeze, nici neglijându-l, așa că, datorită îngrijirilor proprii, a avut nevoie în foarte mică măsură de medici, de medicamente sau tratamente exterioare; dar mai ales disponibilitatea de a ceda, fără urmă de invidie, tuturor celor care dețineau un talent deosebit, de exemplu elocința, expunerea legilor sau a moravurilor ori alte astfel de lucruri; faptul că se străduia împreună cu aceștia, pentru ca fiecare să fie prețuit după competențele sale; păzirea cu sfințenie a obiceiurilor strămoșești, respectându-le în toate, fără să o arate cu tot dinadinsul; și faptul de a nu da dovadă de lipsă de fermitate și statornicie, ci de a-și petrece timpul în aceleași

τὴν ἐπὶ τοῖς πραχθεῖσιν εὐδοξίαν. οὐκ ἦν ἅωρι λούστης, οὐχὶ φιλοικοδόμος, οὐ περὶ τὰς ἐδωδάς ἐπινοητής, οὐ περὶ ἐσθήτων ὑφᾶς καὶ χρώας, οὐ περὶ σωμάτων ὥρας. ἢ ἀπὸ Λαυρίου στολὴ ἀνάγουσα ἀπὸ τῆς κάτω ἐπαύλεως· καὶ τῶν ἐν Λαυρουβίῳ τὰ πολλὰ· τῷ τελώνῃ ἐν Τούσκλοις παραιτουμένῳ ὡς ἐχρήσατο καὶ πᾶς ὁ τοιοῦτος τρόπος. οὐδὲν ἀπηγὲς οὐδὲ μὴν ἀδυσώπητον οὐδὲ λάβρον οὐδὲ ὥστ' ἄν τινα εἰπεῖν ποτε· „ἕως ἰδρωτός“· ἀλλὰ πάντα διειλημμένα λελογισμένως ὡς ἐπὶ σχολῆς, ἀταράχως, τεταγμένως, ἐρωμένως, συμφώνως ἑαυτοῖς. ἐφαρμόσειε δ' ἂν αὐτῷ τὸ περὶ τοῦ Σωκράτους μνημονευόμενον, ὅτι καὶ ἀπέχεσθαι καὶ ἀπολαύειν ἐδύνατο τούτων, ὧν πολλοὶ πρὸς τε τὰς ἀποχὰς ἀσθενῶς καὶ πρὸς τὰς ἀπολαύσεις ἐνδοτικῶς ἔχουσι. τὸ δὲ ἰσχύειν καὶ ἔτι καρτερεῖν καὶ ἐννήφειν ἑκατέρῳ ἀνδρὸς ἐστὶν ἄρτιον καὶ ἀήττητον ψυχὴν ἔχοντος, οἷον ἐν τῇ νόσῳ θανασίμῳ.

- 17   Παρὰ τῶν θεῶν τὸ ἀγαθοῦς πάππους, ἀγαθοῦς γονέας, ἀγαθὴν ἀδελφὴν, ἀγαθοῦς διδασκάλους, ἀγαθοῦς οἰκείους, συγγενεῖς, φίλους, σχεδὸν ἅπαντα ἔχειν· καὶ ὅτι περὶ οὐδένα

locuri, ocupându-se cu aceleași treburi; faptul că, după dureri foarte puternice de cap, se întorcea repede, cu mintea proaspătă și pătrunzătoare, la ocupațiile obișnuite; faptul de a nu avea multe secrete, ci foarte puține, și de obicei foarte rar, și toate acestea numai pentru binele public; prudență și măsură în organizarea spectacolelor publice, în construirea de edificii, cu ocazia distribuirilor <de bani sau alimente> către popor, precum și în alte activități asemănătoare, deoarece își îndrepta atenția numai asupra celor care trebuiau făcute, nu asupra renumelui obținut pe seama celor realizate; nu făcea baie la ore nepotrivite, nu îi plăcea să construiască, nu era prea pretențios nici cu privire la felurile de mâncare, nici la țesătura și culoarea veșmintelor, nici la înfățișarea frumoasă a sclavilor; toga sa era adusă din Lorium, de la ferma sa din vale, iar multe dintre veșminte proveneau de la Lanuvium³⁰; după cum se comporta la Tusculum cu administratorul său, care îi adresa tot felul de rugăminți, tot așa era și felul său de a fi; nu era nici aspru, nici lipsit de bună-cuviință, nici violent, nici, cum ar spune cineva, <nu făcea nimic> „până la sudoare”³¹, ci, dimpotrivă, toate acțiunile sale erau calculate în detaliu, ca și cum le-ar fi făcut în răgaz, în liniște, în bună rânduială, cu energie, în acord unele cu altele; i s-ar fi potrivit cele amintite despre Socrate³², că putea fie să se abțină, fie să se bucure de cele de care mulți nu au puterea să se lipsească și de care sunt prea deprinși să se bucure. Dar tăria și chiar rezistența și puterea sa de cumpătare în oricare din cele două situații sunt însușirile unui bărbat cu sufletul echilibrat și de neînfrânt, după cum a dovedit-o pe durata bolii sale <care i-a adus în cele din urmă> moartea.

De la zei³³ <am primit>: faptul că am avut bunici buni, strămoși buni, o soră bună³⁴, profesori buni, sclavi buni în casă, părinți, prieteni, buni aproape toți; și faptul că nu am

αὐτῶν προέπεσον πλημμελήσαί τι, καίτοι διάθεσιν ἔχων τοιαύτην, ἀφ' ἧς, εἰ ἔτυχε, κἂν ἐπραξά τι τοιοῦτον· τῶν θεῶν δὲ εὐποιία τὸ μηδεμίαν συνδρομὴν πραγμάτων γενέσθαι, ἣτις ἔμελλέ με ἐλέγξειν. καὶ τὸ μὴ ἐπὶ πλέον τραφήναι παρὰ τῇ παλλακῇ τοῦ πάππου καὶ τὸ τὴν ὥραν διασῶσαι καὶ τὸ μὴ πρὸ ὥρας ἀνδρωθῆναι, ἀλλ' ἔτι καὶ ἐπιλαβεῖν τοῦ χρόνου. τὸ ἄρχοντι καὶ πατρὶ ὑποταχθῆναι, ὃς ἔμελλε πάντα τὸν τύφον ἀφαιρήσειν μου καὶ εἰς ἔννοιαν ἄξειν τοῦ ὅτι δυνατόν ἐστίν ἐν ἀύλῃ βιοῦντα μῆτε δορυφορήσεων χρήζειν μῆτε ἐσθῆτων σημειωδῶν μῆτε λαμπάδων καὶ ἀνδριάντων <καὶ> τοιῶνδὲ τινῶν [καὶ] τοῦ ὁμοίου κόμπου, ἀλλ' ἔξεστιν ἐγγυτάτω ἰδιώτου συστέλλειν ἑαυτὸν καὶ μὴ διὰ τοῦτο ταπεινότερον ἢ ῥαθυμότερον ἔχειν πρὸς τὰ ὑπὲρ τῶν κοινῶν ἡγεμονικῶς πραχθῆναι δέοντα. τὸ ἀδελφοῦ τοιοῦτου τυχεῖν, δυναμένου μὲν διὰ ἡθους ἐπεγεῖραί με πρὸς ἐπιμέλειαν ἑμαυτοῦ, ἅμα δὲ καὶ τιμῇ καὶ στοργῇ εὐφραίνοντός με· τὸ παιδία μοι ἀφυῆ μὴ γενέσθαι μηδὲ κατὰ τὸ σωματίον διάστροφα. τὸ μὴ ἐπὶ πλέον με προκόψαι ἐν ῥητορικῇ καὶ ποιητικῇ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπιτηδεύμασιν, ἐν οἷς ἴσως ἂν κατεσχέθην, εἰ ἡσθόμην ἑμαυτὸν εὐδόως προϊόντα. τὸ φθάσαι τοὺς τροφέας ἐν ἀξιώματι καταστήσαι, οὐ δὴ ἐδόκουν μοι ἐπιθυμεῖν, καὶ μὴ ἀναβαλέσθαι ἐλπίδι τοῦ με, ἐπεὶ νέοι ἔτι ἦσαν, ὕστερον αὐτὸ πράξειν. τὸ γινῶναι Ἄπολλώνιον, Ρουστικόν, Μάξιμον. τὸ φαντασθῆναι περὶ τοῦ κατὰ φύσιν βίου ἐναργῶς καὶ πολλάκις οἷός τις ἐστίν, ὥστε, ὅσον ἐπὶ τοῖς θεοῖς καὶ ταῖς ἐκεῖθεν διαδόσεσι καὶ συλλήψεσι καὶ ἐπιπνοαῖς, μὴδὲν κωλύειν ἤδη κατὰ φύσιν ζῆν με, ἀπολείπεσθαι δέ τι ἔτι τούτου παρὰ τὴν ἐμὴν αἰτίαν καὶ παρὰ τὸ μὴ διατηρεῖν τὰς ἐκ τῶν θεῶν ὑπομνήσεις καὶ μονονουχὶ διδασκαλίαν· τὸ ἀντισχεῖν μοι τὸ σῶμα ἐπὶ τοσοῦτον ἐν τοιοῦτῳ βίῳ· τὸ μῆτε Βενεδίκτης ἀψασθαι μῆτε Θεοδότου, ἀλλὰ καὶ ὕστερον ἐν ἐρωτικοῖς πάθεσι γινόμενον ὑγιᾶναι· τὸ χαλεπήναντα πολλάκις Ρουστίκῳ μὴδὲν πλέον

greșit cu ceva față de nici unul dintre cei pomeniți, deși, având un astfel de caracter, dacă s-ar fi ivit ocazia aș fi putut face așa ceva; și zeii au binevoit să nu existe nici un concurs de circumstanțe care să mă pună la încercare; nu am fost crescut prea multă vreme în preajma concubinei bunicului meu³⁵; mi-am păstrat vigoarea tinereții și n-am devenit bărbat înainte de vârsta cuvenită, ci chiar am depășit această vârstă; faptul că m-am supus ordinelor unui împărat și părinte, care a înlăturat din mine orice îngâmfare și m-a condus la ideea că, trăind la curte, este posibil să nu te folosești de gărzi de corp purtătoare de lăncii, nici de veșminte elegante, nici de candelabre, de statui și de astfel de obiecte și de un lux asemănător, ci, dimpotrivă, este posibil ca fiecare să-și apropie felul de viață cât mai mult de acela al unui simplu cetățean și să nu fie socotit, din această cauză, mai umil sau mai nepăsător față de îndatoririle care trebuie îndeplinite în situația de conducător, în interes public. Faptul că am avut un astfel de frate³⁶, capabil prin comportamentul lui să îmi stârneasă preocuparea de mine însumi și, în același timp, să mă bucure prin respectul și dragostea sa; faptul că nu am avut copii infirmi sau diformi; faptul că nu am progresat prea mult în studiul retoricii, al poeziei și al altor materii, în care probabil m-aș fi cufundat adânc, dacă mi-aș fi dat seama că înaintez cu ușurință; faptul că m-am grăbit să le acord celor ce m-au crescut rangurile înalte, pe care îmi părea că și le doresc, și nu am amânat acest lucru cu gând că, fiind ei încă tineri, am s-o fac mai târziu; faptul că i-am cunoscut pe Apollonius, pe Rusticus, pe Maximus; faptul că mi s-a arătat cu claritate și de mai multe ori ce este viața trăită „în conformitate cu natura“, astfel încât, atât cât depindea de zeii, de comunicările³⁷, de ajutoarele și de inspirațiile care veneau din partea lor, nimic de atunci nu mă

πρᾶξι, ἐφ' ᾧ ἂν μετέγων' τὸ μέλλουσαν νέαν τελευτᾶν τὴν τεκούσαν ὅμως οἰκῆσαι μετ' ἐμοῦ τὰ τελευταία ἔτη. τὸ ὁσάκις ἐβουλήθην ἐπικουρῆσαί τινι πενομένῳ ἢ εἰς ἄλλο τι χρήζοντι, μηδέποτε ἀκοῦσαί με ὅτι οὐκ ἔστι μοι χρήματα, ὅθεν γένηται, καὶ τὸ αὐτῷ ἐμοὶ χρεῖαν ὁμοίαν, ὡς παρ' ἑτέρου μεταλαβεῖν, μὴ συμπεσεῖν' τὸ τὴν γυναῖκα τοιαύτην εἶναι, οὕτωςι μὲν πειθήνιον, οὕτω δὲ φιλόστοργον, οὕτω δὲ ἀφελῆ' τὸ ἐπιτηδείων τροφῶν εἰς τὰ παιδία εὐπορῆσαι. τὸ δι' ὄνειράτων βοηθήματα δοθῆναι ἄλλα τε καὶ ὡς μὴ πτύειν αἷμα καὶ μὴ ἰλιγγιᾶν, καὶ τὸ ἐν Καιήτῃ ὥσπερ χρησμόν' ὡς τε ἐπεθύμησα φιλοσοφίας, μὴ ἐμπεσεῖν εἰς τινα σοφιστὴν μηδὲ ἀποκαθίσαι ἐπὶ τοῦ συγγραφᾶς ἢ συλλογισμοῦς ἀναλύειν ἢ περὶ τὰ μετεωρολογικὰ καταγίνεσθαι. πάντα γὰρ ταῦτα θεῶν βοηθῶν καὶ τύχης δεῖται.

împiedică să trăiesc în conformitate cu natura, și că m-am îndepărtat de o astfel de viață din vina mea și fiindcă nu țineam cont de avertismentele zeilor și, ca să spun așa, de îndrumările lor; faptul că am un trup rezistent de atâta timp după o astfel de viață; faptul că nu am avut legături intime nici cu Benedicta, nici cu Theodotos³⁸ și că mai târziu chiar, când am cunoscut pasiunea dragostei, m-am vindecat grabnic; faptul că, supărându-mă adesea pe Rusticus, niciodată nu am depășit măsura, astfel încât să trebuiască să mă căiesc <mai târziu>; faptul că mama mea, deși i-a fost dat să moară încă de tânără³⁹, a locuit totuși în ultimii ani ai vieții sale împreună cu mine; faptul că niciodată când doream să ajut un om sărac sau pe oricine altcineva aflat în necaz nu am fost auzit spunând că nu am bani s-o fac și că eu însumi nu am ajuns într-o asemenea sărăcie încât să cer bani de la o altă persoană; faptul că am avut o astfel de soție, atât de ascultătoare, de afectuoasă, de simplă⁴⁰; faptul că am avut educatori vrednici pentru copiii⁴¹; faptul că am primit ajutor prin vise, în special ca să nu mai scuip sânge și să îmi treacă amețelile, și răspunsul, ca să spun așa, oracular de la Gaeta⁴²; și faptul că, atunci când am dorit să mă dedic filozofiei, nu am ajuns pe mâinile vreunui sofist și nici nu mi-am irosit timpul analizând texte scrise sau rezolvând silogisme⁴³ sau ocupându-mă de fenomenele cerești. Căci toate acestea au nevoie de ajutorul zeilor și al sorții.

CUPRINS

<i>Filozofia ca preocupare de sine in opera lui Marcus Aurelius</i>	5
<i>Nota traducătorului</i>	57
<i>Repere cronologice</i>	59
Cartea I	65
Cartea a II-a	83
Cartea a III-a	97
Cartea a IV-a	115
Cartea a V-a	145
Cartea a VI-a	173
Cartea a VII-a	203
Cartea a VIII-a	233
Cartea a IX-a	263
Cartea a X-a	291
Cartea a XI-a	319
Cartea a XII-a	345
<i>Note</i>	367
<i>Bibliografie</i>	389
<i>Index al pasajelor citate</i>	399
<i>Index de nume și locuri</i>	401
<i>Index de termeni grecești</i>	405